

Henryk Dziurla

Sarkofagi Książąt Pomorskich

Ochrona Zabytków 7/4 (27), 246-250

1954

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ryc. 240. Szczecin — zamek, wnętrze krypty z sarkofagami Franciszka I i Ulryka I.

SARKOFAGI KSIĄŻĄT POMORSKICH

HENRYK DZIURLA

W rocznicę Zwycięstwa — 9 maja 1954 roku nastąpiło na Zamku Szczecińskim uroczyste udostępnienie krypty ze szczątkami Książąt Pomorskich. 8 lat minęło od czasu, kiedy jesienią 1946 roku w czasie wykonywania prac zabezpieczających natrafiono w podziemiach kaplicy zamkowej na kryptę grobową z sarkofagami Książąt Pomorskich.

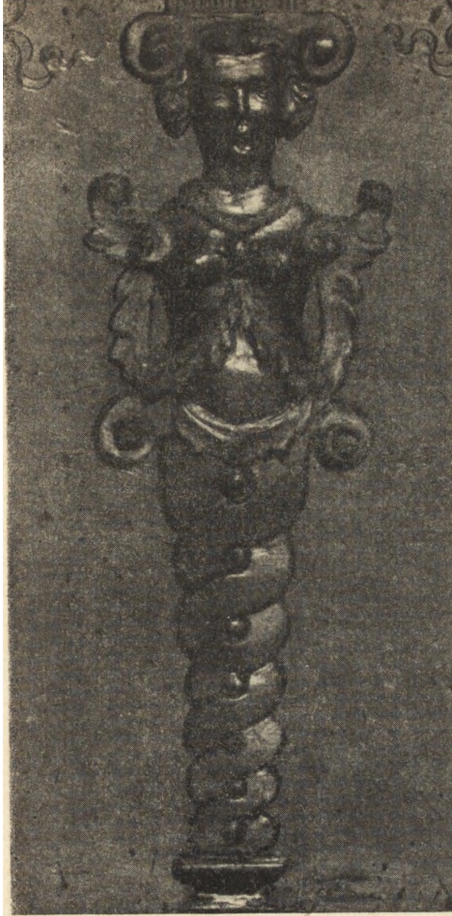
W roku 1862 Prusacy, po wyjęciu z sarkofagów znalezionych tam kosztowności, zamurowali kryptę i od tego czasu do niej nie zaglądali.

Prace wykonane w ostatnich latach przy sarkofagach stanowią jeszcze jeden przykład wkładu Polski Ludowej w dzieło ratownictwa pomników kultury.

Zniszczone sarkofagi, jako cenne dzieła późnego renesansu przesłano do Krakowa i poddano konserwacji. Po żmudnych i kosztownych zabiegach przeprowadzonych w Pracowniach Konserwacji Zabytków pod kierownictwem prof. M. Słoneckiego roboty ukończono w 1953 r.¹

Ze znalezionych elementów 14-tu sarkofagów tylko 6 dało się zrekonstruować. Do zrekonstruowanych należą sarkofagi: Bogusława XIII (1544—1606), którego pradziadkiem był jeden z największych książąt pomorskich — Bogusław X, prababką Anna Jagiellonka; Anny Marii (1567—1618); żony Barnima XII

¹ Przeprowadzono również konserwację znalezionych w sarkofagach strojów książęcych. Całość robót została wykonana przez Pracownię Zdobnicze PKZ w Warszawie. Stroje w najbliższym czasie będą wystawione do ekspozycji w Muzeum Pomorza Zachodniego w Szczecinie.

Ryc. 241. Fragment dekoracyjny z sarkofagu Filipa II.

Ryc. 242. Sarkofag Bogusława XIV — dekoracja narożnika.

brata Bogusława XIII; Filipa II (1573—1618), syna Bogusława XIII, wielkiego mecenasa sztuki gromadzącego liczne dzieła (Sepet Pomorski, Karta Lubiniusa); Franciszka I (1577—1620) brata poprzednio wymienionego; Ulryka (1569—1622) i ostatniego księcia pomorskiego Bogusława XIV (1580—1637).

Wszystkie sarkofagi utrzymane w prostych, kubicznych formach są niewątpliwie dziełem jednego warsztatu.¹

Sarkofag Bogusława XIII ma najbardziej powściągliwą ornamentykę, zaś najbogatszy jest sarkofag Bogusława XIV.

Naczelnym założeniem prac konserwatorskich przy rekonstrukcji sarkofagów było zachowanie jak najdalej idącej autentyczności i dokumentarnego charakteru obiektów.

Całość wykonanych prac daje się ująć w następujące punkty:

- 1) Zidentyfikowanie poszczególnych części konstrukcji i dekoracji sarkofagów.
- 2) Prostowanie zdeformowanych elementów.
- 3) Usunięcie ognisk korozyjnych (rozpadowych) i powstrzymanie dalszej korozji od strony wewnętrznej i zewnętrznej sarkofagów.

¹ Nie przeprowadzam tutaj pełnego opisu sarkofagów ponieważ został on już dokonany w artykule dr Stanisława Szymbalskiego, Sarkofagi ostatnich Gryfitów, „Ochrona Zabytków“, 1950, nr 1.

Ryc. 243. Płyta nagrobna Barnima XI z Anną z 1545 r. w krypcie zamku szczecińskiego.

- 4) Lutowanie szwów i pęknięć oraz wzmocnienie konstrukcyjne osłabionych elementów.
- 5) Lutowanie części ozdobnych.
- 6) Umieszczenie we wnętrzach drewnianych skrzyń w celu usztywnienia całości (drewno zabezpieczono pokostem.)
- 7) Usztywnienie wieka kratownicą żelazną.
- 8) Oczyszczenie i utrwalenie miejsc pokrytych złotem.
- 9) Dopunktowanie złotem płatkowym miejsc wymagających uzupełnień.
- 10) Zawerniksowanie części złożonych złotym lakierem.
- 11) Zabezpieczenie całości werniksem kopalowym.

W zasadzie nie uzupełniano miejsc ubytków, i to tak w elementach dekoracyjnych jak w płytach ścian i wiek sarkofagów.

Miejsca wyżarte korozją zabezpieczono przed dalszym procesem niszczenia. Jedyne w kilku wypadkach ze względu na potrzeby konstrukcji uzupełniono brakujące partie ścian, co oczywiście nie miało miejsca w elementach dekoracyjnych.

Po ukończeniu prac konserwatorskich stanęliśmy przed zagadnieniem ekspozycji. Ponowne umieszczenie sarkofagów w dawnej krypcie było nierealne ze względu na ciasność pomieszczeń przekreślających możliwość oglądania sarkofagów przez szerokie rzesze społeczeństwa. Również w dawnych małych i trudno dostępnych kryptach nie można było zapewnić odpowiednich warunków wykluczających dalszy proces korozji i zniszczenia, któremu ulega cyna w niewłaściwym nawilgoceniu i temperaturze (właściwa stała temperatura 18°).

Ryc. 244. Płyta nagrobna Filipa I z r. 1546 w krypcie zamku szczecińskiego.

W związku z powyższym przeznaczono na kryptę nowe obszerne pomieszczenie w podziemiach zachodniego skrzydła. Trzy krzyżowo przesklepione wnętrza, połączone z sobą szerokimi przejściami, z osobnym wejściem z zewnątrz umożliwiały czytelne ustawienie i swobodne oglądanie sarkofagów, jak również zapewniały wymagania konserwatorskie. Wnętrza te trzeba było jednak przystosować do nowych potrzeb. Nowe a konieczne elementy, jak podstawy pod sarkofagi, kraty oddzielające kryptę od korytarzowego dojścia, oświetlenie i posadzki musiały otrzymać powściągliwą, prostą formę, która w żadnym wypadku nie mogłaby konkurować z sarkofagami. Ich celem zatem było jedynie podkreślać artystyczną wartość zabytku oraz stworzyć odpowiedni nastrój.

Całość zrealizowano według projektu szczecińskich artystów plastyków — Stanisława Jeziorańskiego i Sławomira Lewińskiego.

Ryc. 245. Narożnik wieka sarkofagu Ulryka.

Ryc. 246. Fragment ściany bocznej sarkofagu Bogusława XIII.

Podstawy o wyważonych proporcjach wykonano z szydlowieckiego piaskowca, oraz opatrzone napisami z imieniem i datami życia danego księcia. Posadzkę ułożono z gotyckiej cegły. Oświetlenie w formie stojących zniczy, a na korytarzu w formie lamp wiszących, oraz kraty nawiązujące w swej formie do starych okiennych okratowań zamku, zostały wykonane ręcznie przez miejscowych kowali.

Ściany tynkowane zaprawą wapienną pokryto cienką warstwą pobiałą, poza sarkofagami znalazły jeszcze miejsce w krypcie dwie płyty — płasko-rzeźby, należące do najwcześniejszych dzieł sztuki renesansowej na Pomorzu Zachodnim — płyta Barnima XI z Anną wykonana w roku 1545, oraz płyta Filipa I-go z roku 1546. Umieszczone obecnie w krypcie dzieła dokumentują wysoką klasę sztuki renesansowej na Pomorzu Zachodnim, oraz świadczą o tym, że Polska Ludowa otacza troskliwą opieką zabytki Pomorza Zachodniego, gdyż są pomnikami naszej kultury i naszej historii.